

KS. ANDRZEJ NIEDUŻAK

SPOŁECZNO-EKONOMICZNE WARUNKI SPĘDZANIA CZASU WOLNEGO W ŚWIETLE USTAWODAWSTWA SYNODÓW POLSKICH

1. POJĘCIE WOLNEGO CZASU

Problemy czasu wolnego w coraz większym stopniu interesują zarówno polityków i działaczy społecznych, jak i naukowców – ekonomistów, socjologów, psychologów, pedagogów i lekarzy¹. Sobór Watykański II w Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym stawia sprawę czasu wolnego na płaszczyźnie moralnej. „Wszyscy pracownicy powinni dysponować wystarczającym odpoczynkiem i czasem wolnym, tak by mogli poświęcać się życiu rodzinnemu, kulturalnemu, społecznemu i religijnemu. Przede wszystkim powinni znajdować sposobność swobodnego rozwijania tych sił i uzdolnień, których być może nie mogą doskonalić w pracy zawodowej” (KDK 67). Pojęcie czasu wolnego występuje też w znaczeniu szerszym, jako czas wolny od pracy zawodowej i zarazem wolny dla uczestniczenia w życiu rodzinnym, kulturalnym, społecznym i religijnym². Obowiązki rodzinne, społeczne i religijne są zatem objęte tym szerszym pojęciem czasu wolnego. „Niech wolny czas będzie użyty należycie dla odprężenia duchowego, wzmocnienia zdrowia psychicznego i fizycznego przez swobodne zajęcia i studia,

---

Ks. dr ANDRZEJ NIEDUŻAK – Wydział Zamiejscowy Nauk Prawnych i Ekonomicznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Tomaszowie Lubelskim; adres do korespondencji: ul. Lwowska 80, 22-600 Tomaszów Lubelski.

¹ S. C z a j k a, *Z problemów czasu wolnego*, Warszawa 1979, s. 5.

² Por. J. S i e g, *Praca i czas wolny a rozwój człowieka*, „Ateneum Kapłańskie” 75(1970), s. 374.

przez podróże w obce strony (turystyka), dzięki którym doskonalili się umysł i ludzie wzbogacają się przez wzajemne poznanie; dalej przez ćwiczenia i pokazy sportowe, które także w społeczeństwie przyczyniają się do otrzymywania równowagi ducha, jak i do braterskich stosunków między ludźmi wszelkiego stanu, narodowości i różnych ras. Niech więc chrześcijanie współpracują w tym, żeby duch ludzki chrześcijański przepajał właściwe naszej epoce przejawy kultury i działania zbiorowe” (KDK 61).

Czas wolny ludzi ze wszystkich grup wieku stał się współcześnie – w warunkach cywilizacji technicznej – poważnym problemem życia społecznego. Jego znaczenie i rola znajduje wyraz m.in. w licznych i bardzo różnych próbach jego definiowania. Spośród nich najbardziej trafne i odpowiadające obecnym potrzebom kształtowania osobowości człowieka są te określenia, które ujmują czas wolny pod kątem jego znaczenia dla ogólnego rozwoju jednostki, a więc rozpatrują go jako niezbędny człowiekowi czas przeznaczony na regenerację sił, na doskonalenie się, na udział w życiu społecznym i kulturalnym³.

„Czas wolny jako określone zjawisko społeczne kształtuje i zmienia się pod wpływem innych warunkujących go zjawisk społecznych. Pojęcie czasu wolnego wyraża jego zakres jako zjawiska społecznego, w postaci treści wartości, znaczenia itp. [...]. Do czynników kształtujących pojęcie czasu wolnego należy zaliczyć przede wszystkim następujące:

- warunki społeczno-ekonomiczne, ustrój społeczno-polityczny w określonej fazie jego rozwoju,
- warunki środowiskowe, pod pojęciem których należy rozumieć rozróżnianie warunków miejskich i wiejskich, rozróżnianie zawodowe, poziom materialny życia itp.,
- tradycje kulturowe, poziom intelektualny i kulturalny społeczeństwa i jednostek wraz ze wszystkimi ich konsekwencjami”⁴.

Według W. Krzyżanowskiego do pojęcia czasu wolnego zalicza się: „czas przeznaczony na doksztalcanie, uczęszczanie do teatru i kina, hobby, na życie towarzyskie i inne zajęcia związane z nauką, pracą społeczną i zarobkową, z załatwieniem różnych spraw oraz leczenie się”⁵.

Z kolei Danecki pisze, iż wolny czas jest elementem niezbędnym w życiu

³ *Rodzina i dziecko*, red. M. Ziemska, Warszawa 1986, s. 311.

⁴ S i e g, *Praca i czas wolny a rozwój człowieka*, s. 14-15.

⁵ W. K r z y ż a n o w s k i, *Budżety czasu młodzieży akademickiej w wybranych uczelniach Krakowa*, Wrocław 1970, s. 59.

wszystkich ludzi. „Jest to czas, którego wymagają: regeneracja zużywanych na pracę sił, poszerzanie wiedzy ogólnej i zawodowej, życie rodzinne, wychowanie dzieci, osobiste zainteresowania, potrzeby kulturalne, udział w życiu publicznym”⁶. J. Izdebska sądzi, że wolny czas dziecka różni się od wolnego czasu młodzieży i dorosłych przede wszystkim tym, iż jest dłuższy, charakteryzuje się mniej zróżnicowanymi formami i miejscem spędzania go, większy jest w nim udział odpoczynku biernego oraz większa kontrola i opieka ze strony dorosłych⁷. Wolny czas zarówno dzieci, jak i dorosłych omawia Z. Dąbrowski. Według niego czas i forma wypoczynku bywają bardzo różne, zależą od indywidualnych potrzeb, przyjętych obyczajów oraz warunków życiowych. Z reguły jednak więcej wypoczywają ludzie starsi, zmęczeni pracą. Młodzież na ogół częściej wykorzystuje wolny czas na rozrywkę, rozwój własnych zainteresowań i życie zespołowe⁸.

A. Kamiński kojarzy czas wolny z kategorią „wczasów”, a wczasy są to zajęcia i zachowania się w czasie wolnym od pracy zarobkowej – normalnej i dodatkowej, od zaspokojenia potrzeb organizmu, od obowiązków domowych i kształcenia się uczelnianego – podejmowane dobrowolnie dla odpoczynku, zabawy i własnego rozwoju umysłowego, społecznego, artystycznego, technicznego, fizycznego⁹. M. Walczak uważa, że spośród licznych definicji czasu wolnego najbardziej trafne i odpowiadające obecnym potrzebom kształtowania osobowości człowieka są te, które ujmują czas wolny pod kątem jego znaczenia dla ogólnego rozwoju jednostki, a także jako czas niezbędny człowiekowi na regenerację sił, doskonalenie się, na udział w życiu społecznym i kulturalnym¹⁰. Sądzę, że najtrafniejsza wobec tego stwierdzenia wydaje się definicja wolnego czasu sformułowana przez Wujka, którą podaje Walczak: „Wolny czas ucznia jest to taki czas, który pozostaje uczniowi po wypełnieniu przez niego obowiązków szkolnych i domowych, w którym może on wykonać czynności według swego upodobania, związane zwypoczynkiem,rozrywkąizaspokojeniemswoichszczególnychzainteresowań”¹¹.

⁶ J. D a n e c k i, *Czas wolny – mity i potrzeby*, Warszawa 1967, s. 7.

⁷ J. I z d e b s k a, *Czas wolny dzieci miejskich i wiejskich*, w: *Czas wolny dzieci i młodzieży w Polsce*, red. K. Przecławski, Warszawa 1978, s. 26.

⁸ Z. D ą b r o w s k i, *Czas wolny dzieci i młodzieży*, Warszawa 1966, s. 16.

⁹ A. K a m i ń s k i, *Czas wolny i jego problematyka społeczno-wychowawcza*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1965, s. 88.

¹⁰ M. W a l c z a k, *Wychowanie do wolnego czasu*, Zielona Góra 1994, s. 9.

¹¹ Tamże, s. 9.

Do podstawowych form czasu wolnego możemy zaliczyć: czas wolny codzienny, tygodniowy czas wolny (sobotnio-niedzielny) i roczny czas wolny (wczasy i urlopy). Poza tymi okresami można mówić o okresowym czasie wolnym, np. ferie i wakacje, święta, urlopy nadzwyczajne.

Według Jodłowskiej czas wolny to kolejny, obok szkoły i pracy, tor życia, który ma potencjalne wartości kształcące i wychowawcze. Może on być wielką wartością dla człowieka, ale bywa groźną pułapką wówczas, gdy funkcjonuje w naszym życiu jako „czas pusty”¹². Wobec tego – jak twierdzi Jodłowska – czas wolny jest szansą, ale i zagrożeniem dla małych dzieci. Jest tym okresem, w którym człowiek może być bardziej sobą wraz ze swoimi problemami i słabościami, ale i twórczymi zachowaniami, świadczącymi o jego potencjale i wielkości¹³. Z kolei L. Dyczewski czas wolny definiuje jako „czas rodzinny pozostający po pracy jej członków i po zaspokojeniu potrzeb podstawowych. Jest to czas wspólnego przebywania członków rodziny, w czasie którego bawią się wspólnie, opowiadają, wymieniają wiadomości, coś robią, rozwijają swoje zainteresowania i zamiłowania”¹⁴.

2. FUNKCJE CZASU WOLNEGO. ODPOCZYNEK, TURYSTYKA, SPORT

Mając na uwadze wcześniej wymienione definicje czasu wolnego, wszyscy są zgodni, że jego brak ma silny i ujemny wpływ na zdrowie, osiągnięcia osobiste, stosunek do ludzi, zadowolenie z siebie i ze świata. Natomiast wolny czas mądrze wypełniony odpowiednimi zajęciami ma zasadnicze i pozytywne znaczenie dla rozwoju osobowości jednostki i podnoszenia kultury całego społeczeństwa¹⁵. S. Czajka podaje trzy funkcje czasu wolnego:

– funkcje społeczno-wychowawcze, które muszą być rozpatrywane w ścisłym związku z zagadnieniami rozwoju osobowości człowieka. Oznacza to traktowanie czasu wolnego jako „obszaru”, w którym zachodzi rozwój osobowości człowieka¹⁶;

---

¹² *Dziecko w kręgu wychowania*, red. B. Jodłowska, Kraków 2002, s. 243.

¹³ Tamże, s. 245.

¹⁴ L. D y c z e w s k i, *Rodzina, społeczeństwo, państwo*, Lublin 1994, s. 119.

¹⁵ W a l c z a k, *Wychowanie do wolnego czasu*, s. 9.

¹⁶ C z a j k a, *Z problemów czasu wolnego*, s. 76.

– funkcje ekonomiczne czasu wolnego – będzie to element, który odnowi zdolności produkcyjne człowieka, a także służy nabywaniu i doskonaleniu kwalifikacji zawodowych i zwiększeniu zasobu wiedzy ogólnej¹⁷;

– funkcje higieniczne czasu wolnego – chodzi tu głównie o wypoczynek i rekreację¹⁸.

Z. Dąbrowski wymienia natomiast cztery funkcje czasu wolnego, są to: wypoczynek, rozrywka, rozwój zainteresowań i uzdolnień, poszukiwanie miejsca w społeczeństwie¹⁹. Trzy pierwsze funkcje dotyczą bezpośrednio potrzeb jednostki, czwarta wybiega poza te potrzeby, dotyczy dobra społecznego – pisze Walczak²⁰. A. Kamiński wyodrębnia natomiast: wypoczynek, rozrywkę i rozwój zainteresowań (tzw. miłośnictwo)²¹. Inni pedagodzy wyróżniają m.in. funkcję twórczą, percepcyjną, rekreacyjną, uspołeczniającą²². Skórzyński wymienia dwie funkcje: kulturalną, czyli rozwojową, oraz wypoczynkową, czyli regeneracyjną²³.

Dąbrowski twierdzi, że „najbardziej oczywistą funkcją wolnego czasu jest i pozostanie regeneracja sił fizycznych i psychicznych organizmu – czyli wypoczynek”²⁴. Wujek – opierając się na systemie klasyfikacji form spędzania wolnego czasu, wypracowanych przez badaczy polskich i zweryfikowanych w badaniach empirycznych – pisze, że „można dokonać wyodrębnienia dwóch podstawowych funkcji wolnego czasu dzieci i młodzieży szkolnej, a mianowicie: funkcji wypoczynku i rozrywki (rekreacyjnej) oraz funkcji rozwoju osobowości (rozwojowej)”²⁵. Myślę, że najważniejsze z tych funkcji to: odpoczynek, turystyka, sport, dlatego moja głębsza analiza skupi się wokół wyżej wymienionych funkcji. Należy jeszcze wspomnieć, że z funkcjami wolnego czasu, zwłaszcza z jego funkcją wychowawczą wiąże się kultura czasu wolnego²⁶. Kształtując środowisko kulturowe – pisze Walczak – i wykorzystując je w procesie wychowania, należy również stworzyć wychowankom od-

---

¹⁷ Tamże, s. 53.

¹⁸ Tamże, s. 92.

¹⁹ Z. Dąbrowski, *Czas wolny dzieci i młodzieży*, Warszawa 1966, s. 8.

²⁰ W. Walczak, *Wychowanie do wolnego czasu*, s. 9.

²¹ A. Kamiński, *Kultura mas a wczasy*, „Kultura i Społeczeństwo” 1964, nr 3.

²² Cyt. za: W. Walczak, *Wychowanie do wolnego czasu*, s. 10.

²³ Tamże, s. 10.

²⁴ Tamże, s. 10.

²⁵ Cyt. za: W. Walczak, *Wychowanie do wolnego czasu*, s. 10.

²⁶ Tamże, s. 25.

powiednie warunki do zajęć rekreacyjnych – odpoczynku i rozrywki²⁷. Tenże autor wyróżnia dwa rodzaje rekreacji: rekreację psychomotoryczną (sport, turystyka, gry ruchowe, bierny odpoczynek), rekreację orientacyjno-intelektualną (korzystanie ze środków masowego przekazu, amatorską twórczość dramatyczną, plastykę, technikę, modelarstwo)²⁸.

Z odpoczynkiem spotykamy się już na łamach Pisma Świętego. Dla Biblii istotą odpoczynku jest pokój, wolność i sprawiedliwość. Jest to ziemia obiecana, obdarzona błogosławieństwami i wolna od wszystkiego, co złe. Dlatego prawdziwy odpoczynek można znaleźć tylko w Bogu, nie przyniesie go człowiekowi ani bogactwo (Syr 11,18-19; Łk 12,16-20), ani jakiegokolwiek nieuporządkowanie szukanie (Syr 28,16), jedynie wierność Bogu w czynieniu dobra (Ps 14). Nie ulega wątpliwości, że odpoczynek należy się człowiekowi po wykonanej pracy. Piszą i zwracają na to uwagę ojcowie II Soboru Watykańskiego oraz synodów polskich. Według ustaleń poczynionych na synodzie katowickim, każdy pracujący ma niezbywalne prawo do korzystania z czasu wolnego²⁹. Czas wolny każdego pracującego winien spełniać następujące zasadnicze funkcje: umożliwić odpoczynek, dać okazję do rozrywki, przyczynić się do rozwoju kulturalnego człowieka³⁰. Uczestnicy synodu lubelskiego, pisząc o czasie wolnym, podkreślają jego wykorzystanie jako kontakt z ludźmi i przyrodą, a przez to pogłębiony dialog z Bogiem³¹. Czas na wypoczynek musi być wykorzystany godnie i efektywnie. Według ustawodawców synodu poznańskiego: czas wolny powinien być wykorzystany na odpoczynek i regenerację sił, na rozwój duchowy, powinien być poświęcony rodzinie, aktywności społecznej oraz sensownej i godziwej rozrywce. Tymczasem – piszą ojcowie synodu – czas wolny od pracy zawodowej bywa często wykorzystywany do dorabiania, nie zawsze uzasadnionego rzeczywistymi potrzebami życiowymi, a rozrywkę stanowi niejednokrotnie wielogodzinne oglądanie programów telewizyjnych i wideo³². Czas wolny może być czasem „pustym”, bezwartościowym dla rozwoju człowieka, a nawet – zwłaszcza

---

²⁷ Tamże, s. 26.

²⁸ Tamże.

²⁹ I Synod Diecezji Katowickiej 1972-1975. *Wiara, modlitwa i życie w Kościele katowickim*, Katowice-Rzym 1976, st. 1.1, s. 252.

³⁰ Tamże, st. 2.1.2.

³¹ II Synod Diecezji Lubelskiej 1977-1985, Lublin 1988, st. 497, s. 157.

³² Poznański Synod Archidiecezjalny, Poznań 1968, st. 10, s. 157.

przy zwiększeniu przysługującego każdemu jego rodzajowi – czynnikiem rozprężającym i demoralizującym³³.

Ważną rolę w odpoczynku człowieka odgrywa turystyka. Turystyka stała się w naszych czasach zjawiskiem powszechnym. Powiększa ona obszary ludzkiej wrażliwości, otwiera nowe horyzonty, może być pogładową lekcją braterstwa i solidarności. Należy przypominać katolikom, że podróże i wycieczki powinny być dla nich okazją do przeżycia powszechności Kościoła³⁴. Turystyka daje człowiekowi możliwość wypoczynku i prowadzi do pogłębienia więzi międzyludzkich i wartości poznawczych³⁵. Do takiej formy wypoczynku zachęca synod sandomierski – „turystyka jest dla człowieka okazją nie tylko do wypoczynku, ale daje mu szansę poznawania «dzieł Bożych» oraz zawierania nowych znajomości”³⁶. Natomiast synod katowicki definiuje turystykę jako „jedną z najczęściej praktykowanych form spędzania czasu wolnego, jako czynnik ważny dla odnowy człowieka. Przez nią bowiem odświeżają się ciało i dusza, wyczerpane zużyciem się w pracy i codziennym rytmie życia. Kościół pragnie dołożyć starań, aby turystyka mogła stanowić skuteczny przejaw podniesienia ducha do coraz wyższych wzlotów, godnych ze wszech miar błogosławionego wejrzenia Bożego”³⁷. Turystyka według statutów archidiecezjalnego synodu poznańskiego „jest niewątpliwym dobrodziejstwem, szczególnie dla człowieka pracy, młodzieży i dzieci. Pozwala wypocząć od pracy, wzmocnić siły i zdrowie, poznać kraj ojczysty i świat, uczy obcowania z przyrodą”³⁸.

Ustawodawcy synodalni są też zgodni, że turystyka niesie ze sobą pewne niebezpieczeństwa. Swoboda życiowa, wyrwanie się z ogniska rodzinnego i ustalonego schematu życia, szukanie rozrywek i towarzystwa, przebywanie w środowisku niesprzyjającym wierze – wszystko to może zagrażać czystości obyczajów, wierności małżeńskiej, praktykom religijnym, wierze i nieraz również zdrowiu fizycznemu³⁹. Turystyka źle pojęta według synodu sandomierskiego niesie ze sobą osłabienie więzi rodzinnej, przyczynia się do zaniedbywania niedzielnej mszy św., a niekiedy może doprowadzić do demo-

³³ *Rodzina i dziecko*, s. 311.

³⁴ II Polski Synod Plenarny 1991-1999, Poznań 2001, st. 74, s. 118-119.

³⁵ Statuty Archidiecezji Lwowskiej w Lubaczowie st. 688, s. 217.

³⁶ II Synod Diecezji Sandomierskiej, „*Aby byli jedno*”, Sandomierz 1999, st. 605, s. 331.

³⁷ I Synod Diecezji Katowickiej st. 1.4, s. 252.

³⁸ Statuty Archidiecezjalnego Synodu Poznańskiego, Poznań 1968, st. 357, s. 96-97.

³⁹ Tamże, s. 97.

ralizacji, i tu synod wymienia m.in. wspólne noclegi, nadużywanie alkoholu, wulgarne słownictwo, niszczenie przyrody⁴⁰. Dlatego ustawodawcy synodalni zachęcają duszpasterstwo turystyczne, aby prawidłowo, 1) wykorzystać możliwości, jakie daje turystyka dla duchowego i fizycznego odrodzenia człowieka, dla integracji psychicznej, duchowego ubogacenia, zbliżenia i zjednoczenia ludzi; 2) dążyć do opanowania zagrożeń religijno-moralnych, jakie niesie z sobą wzmożony ruch turystyczny⁴¹.

Wszystkim wiernym duszpasterze powinni przypominać zwłaszcza przed wakacjami o obowiązku godnego i chrześcijańskiego zachowania się wobec przybyłych, a także przestrzec przed możliwymi niebezpieczeństwami⁴². Zachęca się duszpasterzy, aby przygotowali wiernych do chrześcijańskiego przeżywania wolnego czasu, spotkania z przyrodą i wykorzystywania wypoczynku dla życia duchowego⁴³.

Tak więc dzięki turystyce człowiek powinien doskonalić umysł i jednocześnie ducha. Możemy bardzo rozmaicie ją planować, aby przynosiła korzyści. Czasami ulegamy pokusie, by „zaliczyć” możliwie jak najwięcej miejsc, niewiele z nich później pamiętając. Tymczasem chodzi o to, żeby nasz czas wolny, kontakt z przyrodą jak najlepiej wykorzystać, by prowadził do głębszego przeżycia piękna i do poznawczego wzbogacenia. Turystyka bowiem udoskonala ludzi intelektualnie i wzbogaca przez wzajemne poznanie się, mówi o tym między innymi cytowana przeze mnie wcześniej konstytucja soborowa *Gaudium et spes*.

Ważną rolę w życiu człowieka, zwłaszcza młodego, powinien odgrywać sport. Sport, niesamowita i fascynująca pasja ludzkiego potencjału i możliwości, a jednocześnie całkowicie bezpłatna; ale z drugiej strony także rzeczywistość nieustannie opanowywana przez rozmaite ruchy i tendencje⁴⁴. Sport, podobnie jak turystyka, to sposoby wykorzystania wolnego czasu, przynoszące korzyści nie tylko dla ciała, ale i dla ducha. W. Pańczyk pisze, iż aktywność fizyczna tak jak sen, pokarm i higiena osobista winna być doświadczana każdego dnia jako podstawa rozwoju i zdrowia człowieka. Sam

---

⁴⁰ II Synod Diecezji Sandomierskiej, st. 605, s. 331.

⁴¹ IV Synod Diecezji Tarnowskiej, *Ad imaginem Ecclesiae universalis*, Tarnów 1990, st. 709, s. 244.

⁴² Statuty Archidiecezji Lwowskiej w Lubaczowie, st. 690, s. 218.

⁴³ Tamże, st. 691, s. 218.

⁴⁴ *Sport na przełomie tysiącleci: szanse i nadzieje*, red. Z. Dziubiński, Warszawa 2000, s. 12.

ruch jest bardzo potężnym, ale jednostkowym czynnikiem rozwojowym, należy więc rozszerzać wpływy rozwojowe poprzez czynniki terenowe i klimatyczne w różnych porach roku⁴⁵. Sport jawi się jako fenomen powszechnie obecny w społeczeństwie. W naszym zaś wieku, a szczególnie w ostatnich dziesięcioleciach, zjawisko to charakteryzuje się wzrostem powszechności, a szczególnie zasięgiem: nie tylko przez masowe w nim uczestnictwo, ale jeszcze bardziej przez swój oddźwięk społeczny i kulturalny. Wraz z całym różnorodnym światem muzycznym sport stanowi środowisko szczególnie uprzywilejowane przez młode generacje⁴⁶. Ważną rolę w dziedzinie rozpowszechniania sportu powinny odegrać domy kultury, kluby sportowe. Działalność sportowa i rekreacyjna, realizowana w mniejszym stopniu przez domy kultury, jest podstawą pracy wychowawczej w środowiskach i klubach sportowych. Udostępniają one dzieciom i młodzieży baseny, sale gimnastyczne i boiska sportowe, proponują też uczestnictwo w różnych sekcjach sportowych, uświadamiając potrzebę ruchu i utrzymania własnego organizmu w dobrej kondycji i zdrowiu, co może być również źródłem satysfakcji i zadowolenia⁴⁷.

LITERATURA

- C z a j k a S.: Z problemów czasu wolnego, Warszawa 1979.
D a n e c k i J.: Czas wolny – mity i potrzeby, Warszawa 1967.
D ą b r o w s k i Z.: Czas wolny dzieci i młodzieży, Warszawa 1966.
D y c z e w s k i L.: Rodzina, społeczeństwo, państwo, Lublin 1994.
Dziecko w kręgu wychowania, red. B. Jodłowska, Kraków 2002.
I z d e b s k a J.: Czas wolny dzieci miejskich i wiejskich, w: Czas wolny dzieci i młodzieży w Polsce, red. K. Przećłowski, Warszawa 1978.
K a m i ń s k i A.: Czas wolny i jego problematyka społeczno-wychowawcza, Wrocław–Warszawa–Kraków 1965.
K a m i ń s k i A.: Kultura mas a wczasy, „Kultura i Społeczeństwo” 1964, nr 3.
K r z y ż a n o w s k i W.: Budżety czasu młodzieży akademickiej w wybranych uczelniach Krakowa, Wrocław 1970.
P a ń c z y k W.: Zielona recepta, Zamość–Warszawa 1996.

---

⁴⁵ W. P a ń c z y k, *Zielona recepta*, Zamość–Warszawa 1996, s. 10.

⁴⁶ Tamże, s. 12.

⁴⁷ W a l c z a k, *Wychowanie do wolnego czasu*, s. 30.

- Poznański Synod Archidiecezjalny st. 10.
Rodzina i dziecko, red. M. Ziemska, Warszawa 1986.
S i e g J.: Praca i czas wolny a rozwój człowieka, „Ataneum Kapłańskie” 79(1979).
Sport na przełomie tysiącleci: szanse i nadzieje, red. Z. Dziubiński, Warszawa 2000.
W a l c z a k M.: Wychowanie do wolnego czasu, Zielona Góra 1994.
Statuty Archidiecezjalnego Synodu Poznańskiego, Poznań 1968.
Statuty Archidiecezji Lwowskiej w Lubaczowie.
I Synod Diecezji Katowickiej, 1972-1975, Wiara, modlitwa i życie w Kościele katowickim, Katowice–Rzym 1976.
II Polski Synod Plenarny 1991-1999, Poznań 2001.
II Synod Diecezji Lubelskiej 1977-1985, Lublin 1988.
II Synod Diecezji Sandomierskiej, „Aby byli jedno”, Sandomierz 1999.
IV Synod Diecezji Tarnowskiej, Ad imaginem Ecclesiae universalis, Tarnów 1990.

SOCIO-ECONOMIC CONDITIONS OF SPENDING
FREE TIME ON THE BASIS
OF THE LEGISLATION OF POLISH SYNODS

S u m m a r y

The author of the article deliberates on the problems connected with the importance of free time in the life of humans. Firstly, he presents various definitions of free time. These definitions let us observe that any free time should be exploited in an effective and wise way. Therefore, it should not be „empty”, giving a man no gains. Such a state of affairs is connected with the fact that free time fulfills a number of important functions in the life of humans. A man devoid of free time develops a negative attitude to life, which also influences other spheres of human existence. Therefore, free time should provide a place for its three primary functions: relaxation, tourism and sport. The author analyzes those aforementioned functions and presents how their influence on man’s spiritual development. Furthermore, he outlines the essence of free time in connection with the Bible and the resolutions of Polish synods. From the presented facts, one might conclude that free time could be sacrificed to relaxation, during which a man stays close to nature and develops relations with other people.

Słowa kluczowe: czas wolny, odpoczynek, turystyka.

Key words: free time, leisure, tourism.